

چکیده

این مقاله به بررسی جایگاه و اهمیت شیردادن طبیعی از دیدگاه اسلامی، صرف نظر از اختلافات

فقهی فقهاء در مورد تعداد و صفات و چگونگی آن که مطالعات و تحقیقات جدید علم پزشکی و ژنتیک، انجام این عمل شایسته و نیکو را در اسلام و جامعه تأیید کرده‌اند و از طریق علم تجربی به این اهمیت و جایگاه والا رسیده‌اند، می‌پردازد.

مقدمه

در علم پزشکی ثابت شده است که شیردادن طبیعی دارای اهمیت قابل ملاحظه و فایده‌ای بزرگ جهت سلامتی کودک و مادر شیرده از لحاظ روحی، جسمی و پیشگیری از امراض می‌باشد و پژوهش‌های علمی جدید نیز این حقیقت را اثبات کرده است.

از اواخر دهه چهل قرن بیستم تا نیمه هفتاد آن (قرن بیستم) معتقد بودند که شیر گاو بهتر از شیر مادر می‌باشد و این شیر برای کودکانی که تازه متولد شده بودند، غذای کامل و غالب بود، به خصوص در کشورهای غربی و ایالات متحده آمریکا از این شیر (خشک) برای تغذیه کودکان استفاده می‌کردند و شیوه مرسوم و متداول در زایشگاهها طوری بود که پزشک برای مادر از بهترین شیرهای جایگزین (بدیل) که مناسب طفل شیرخوار بود، هنگام ترخیص مادر به وی توصیف و تجویز می‌کرد. اطباء و پزشکان، شیردادن طبیعی را جز برای

مطالعات پزشکی

رساله جامع علوم انسانی

تعلقیه با شیرمادر

در پزشکی و آموزه‌های اسلام

دکتر محمد جمیل الحبیال

ترجمه و تحقیق: عمر سلطانی آذر / فارغ التحصیل رشته فقه شافعی
دانشجوی کارشناسی ارشد فقه مقارن و حقوق خصوصی دانشگاه مذاهب اسلامی
omarsoltaniazar@yahoo.com

۲۲

مادرانی که از خانواده فقیری بودند و امکانات لازم را برای محافظت و نگهداری از شیر خشک نداشتند، سفارش نمی‌کردند و حتی اگر شیر دادن طبیعی را هم تجویز می‌کردند، مدت آن از ۲ تا ۳ ماه تجاوز نمی‌کرد و کودکانی که تا ۵ الی ۶ ماه تغذیه می‌کردند، بیش از ۵۵ درصد مجموع آنها نبودند.

در کنار اعتقاد به برتری شیر خشک، عامل دیگری نیز دخیل و حتی مشوق بود تا مادران از آن استقبال کنند و از شیر دادن طبیعی دوری نمایند و این عامل، شاغل بودن زنان در کشورهای صنعتی و رهایی از مسئولیتهای ناشی از شیردادن طبیعی بود.

این اعتقاد غلط همانند مرضی مسری به کشورهای جهان سوم هم انتقال پیدا کرد. آن هم در زمانی که کشورهای غربی مثل آمریکا و اروپاییها از این کار صرف نظر کردند و حتی مادران را تشویق می‌کردند که در صورت امکان از شیر خودشان، کودکان را حداقل تا سن ۶ ماهگی تغذیه کنند و اگر این مدت به ۲ سال افزایش یابد، بهتر است. ولی متأسفانه نسبت شیر دادن طبیعی در کشورهای جهان سوم کاهش یافته است. مثلاً در کشور فیلیپین نسبت آن در سال ۱۹۵۰ میلادی در حدود ۹۰ درصد بود در حالی که در سال ۱۹۷۸ میلادی این نسبت در میان طبقه فقیر جامعه به ۶۶ درصد و در میان قشر فرهنگی به ۲۷ درصد کاهش یافته است.

یکی دیگر از عواملی که سبب کاهش و نزول شیر دادن طبیعی مادران در کشورهای جهان سوم شده و به آن کمک می‌کند تبلیغات کاذب شرکتهای بازاریابی شیرهای خشک (شرکتهای تولیدکننده غذای کودک) بود.

علاوه بر بیماریها و مرگ و میرهای ناشی از مصرف شیرهای خشک، این کشورها سالیانه معادل دومیلیارد دلار از درآمدهای عمومی را جهت جلوگیری از آنها،

هزینه می‌کنند و این درحالی است که سازمانهای بهداشت جهانی، ملل متحد و یونسف اعلام کرده‌اند که سالیانه حدود ۱۰ میلیون کودک به خاطر ابتلا به بیماریهای التهاب روده و معده و نیز سوء تغذیه ناشی از استعمال شیرهای خشک می‌میرند، این مرگ و میرها و بیماریها از جمله مواردی می‌باشند که سازمانهای بهداشتی، مانع از تبلیغات شرکتهای سازنده شیرهای خشک می‌شوند و آنها را قاتل کودکان جهان سوم مورد خطاب قرار می‌دهند تا امکان نجات کودکان به وسیله روی آوردن به شیردادن طبیعی و دوری جستن از شیرهای خشک فراهم شود.

مهم ترین فواید شیر مادر

مهم ترین فواید شیر مادر (شیر دادن طبیعی) Breast feeding در مقایسه با شیر گاو Cow's Milk یا شیر دادن مصنوعی یا به عبارت دیگر رضاعت بطری Bottle feeding به این شرح است:

اول: مهم ترین فواید شیر مادر یا شیر دادن طبیعی نسبت به کودک

۱. شیر مادر به صورت طبیعی و با درجه حرارت بدن و خالی از میکروبهای بیماریزا (استریل و عاری از آلودگی) نگهداری شده و هر زمان که شیرخوار به آن نیاز داشته باشد، می‌تواند از آن تغذیه کند.

۲. شیر مادر حاوی تمام مواد غذایی اساسی و مطلوب برای رشد کودک، متناسب با عمر، وزن، توانایی هضم و مکیدن آن می‌باشد. این شیر نه تنها روزانه؛ بلکه در هر ساعتی بر حسب نیاز و خواست کودک قابل تغییر می‌باشد. در این خصوص می‌توان موارد متعددی را ذکر نمود اما به اختصار به بعضی از این موارد می‌پردازیم:

الف. متخصصین کودکان مدتها بر این عقیده بودند

ممکن است وزن کودکانی که از شیر جایگزین، تغذیه می‌کنند نسبت به کودکانی که به طور طبیعی از شیر مادر تغذیه می‌کنند، بیشتر شود؛ چراکه در رضاعت مصنوعی (بدون توجه به نیاز کودک) وعده‌های غذا و میزان و درجه‌ای که مادر به آن تمایل دارد، محدود و مشخص است تا بدین وسیله، زمینه رشد سریع او را تضمین نماید و با دیدن جثه و هیکل درشت بچه‌شان، احساس خوشحالی نمایند، ولی امروزه می‌دانیم که این کودکان در دوران کهولت بیشتر از کودکان دیگر، که از راه طبیعی تغذیه می‌کنند، در معرض ابتلا به التهابهای میکروبی و بیماریهای قلبی، قندی، فشار خون بالا و... قرار خواهند گرفت

شیر مادر حاوی تمام مواد غذایی اساسی و مطلوب برای رشد کودک، متناسب با عمر، وزن، توانایی هضم و مکیدن آن می باشد. این شیر نه تنها روزانه؛ بلکه در هر ساعتی بر حسب نیاز و خواست کودک قابل تغییر می باشد

که پروتئین موجود در شیر گاو بیش از ۳ تا ۴ برابر از شیر مادر است، اما مطالعات اخیر این امر را به اثبات رسانده است که همیشه کمیت هدف و ملاک نیست؛ بلکه ملاک، کیفیت و نوع آن می باشد و حتی اثبات شده است که نسبت پروتئین موجود در شیر مادر علی رغم کمیت مشخص آن، بهترین نمونه پروتئین به شمار می رود و وجود آن در ماست شده شیر مادر، دارای ارزش غذایی مقوی است که مقدار این ارزش در شیر مادر به حدود ۸۰ درصد؛ در حالی که در ماست شده شیر گاو، فقط به ۲۰ درصد می رسد. همچنین دانشمندان علوم تغذیه به این نتیجه رسیده اند که مقدار پروتئین موجود در شیر مادر نسبت به رشد و نمو کودک حالت عکس دارد. بدین معنا که هنگامی که کودک کوچک است، مقدار آن زیاد و سپس به تدریج از این مقدار با رشد تدریجی کودک و نیز تغییر آن از یک روز به روز دیگر یا از یک لحظه نسبت به لحظه دیگر به تبع نیاز شیرخوار کاسته می شود و علاوه بر آن بعضی از پروتئینهای موجود در شیر گاو موجب بیماریهایی مانند: تنگی نفس، زکام، التهاب معده و روده ها می شود و نیز برای کودک حساسیت زاست.

ب. اسیدهای آمینه موجود در شیر مادر به شکلی هستند که برای نیازهای اختصاصی کودک جهت رشد و نمو کافی بوده و به وضوح نقش خود را در تشکیل مجموعه عصبی و مغز که خداوند تبارک و تعالی به سبب آن انسان را از سایر موجودات متمایز کرده و بر تمام مخلوقات کرامت بخشیده است، ظاهر می سازد، مثلاً تاورین Taurin یکی از مهم ترین اسیدهای آمینه ای است که مخصوص رشد و نمو مغز می باشد و مقدار این اسید آمینه ۳۰-۴۰ درصد بیشتر از مقدار آن در شیر گاو است. ج. درصد کلسیم و فسفر در شیر مادر جهت رشد و تراکم استخوانها بیش از این نسبت در شیر گاو است. د. با مکیدن از شیر مادر ۵۰-۷۰ درصد از آهن موجود در شیر مادر جذب می شود، اما این مقدار در شیر گاو از ۱۰-۳۰ درصد تجاوز نمی کند. به این دلیل، کودکانی که از شیر مادر تغذیه می کنند، کمتر دچار کمبود خون می شوند.

ه. مقدار قند لاکتوز (Lactose) موجود در شیر مادر ۷ درصد است، اما این نسبت در شیر گاو ۴/۷ درصد می باشد و لاکتوز از قندهای گلوکز و کلاکتوز است که کلاکتوز در نوع خودش منحصر به فرد می باشد؛ چرا که با مواد چربی موسوم به لیپیدها (Lipids) بخش اعظمی از عناصر تشکیل دهنده مغز را تشکیل می دهد و این در حالی است که مقدار لاکتوز عالی موجود در شیر مادر بیش از مقداری است که کودک در ماههای نخستین تولد جهت رشد و نمو مغزی به آن نیاز دارد.

۳. شیر مادر، حاوی سلولهای دفاعی زنده و آنتی میکروبهها مانند سلولهای لنفوی نوع B و گلوبولین نوع A و G و ... بعضی از مکملات دیگر می باشد که به صورت کامل و متناسب با نیاز کودک در جهت مصون ماندن او همکاری می کنند و او را در مقابل بیماریهای واگیردار (مسری) که به دستگاه تنفسی و گوارشی آسیب می رسانند، مقاوم می سازد و این بیانگر این است که کودکانی که به طور طبیعی از شیر مادر تغذیه نمی شوند، در معرض ابتلا به این بیماریها می باشند و علت کثرت مرگ و میر در میان آنها علاوه بر آنچه قبلاً ذکر شد، این است که این شیرها در اثناء تهیه و آماده سازی در معرض کثافتها و میکروبهای ویروسی و باکتریایی قرار می گیرند یا اینکه این میکروبهها و کثافتها همچنانکه در شیرهای مصنوعی ثابت شد، در خود آنها وجود دارند.

دانشمندان به این نتیجه رسیده اند که شیر ماک یا آغوز که از پستان مادر به مدت سه روز بعد از ولادت و قبل از اینکه شیر رسیده و کامل شود، ترشح می شود، حاوی مقدار زیادی از سلولهای دفاعی بدن (۹۵ درصد) در مقابل ویروسها و باکتریایی مثل لاکتوفیرین، لیزوزایم، انترفیرون می باشد و مقدار آن بعد از آنکه شیر مادر کامل شد، به ۲۵ درصد کاهش پیدا می کند و در مقابل انواع بسیار زیادی از باکتریها و ویروسها مقاومت می کند. از جمله: باکتریهای وبا، باکتریهای متحرک و Shigella، E-Cole، Poliovirus، Herbis، Simplex و Coxaki-B viruses.

ممکن است وزن کودکانی که از شیر جایگزین، تغذیه می کنند نسبت به کودکانی که به طور طبیعی از شیر مادر تغذیه می کنند، بیشتر شود؛ چرا که در رضاعت مصنوعی (بدون توجه به نیاز کودک) وعده های غذا و میزان و درجه ای که مادر به آن تمایل دارد، محدود و مشخص است تا بدین وسیله، زمینه رشد سریع او را تضمین نماید و با دیدن جثه و هیكل درشت بچه شان، احساس خوشحالی نمایند، ولی امروزه می دانیم که این کودکان در دوران کهولت بیشتر از کودکان دیگر که از راه طبیعی تغذیه می کنند، در معرض ابتلا به التهابهای میکروبی و بیماریهای قلبی، قندی، فشار خون بالا و ... قرار خواهند گرفت.

۴. زمانی کودک احساس خوشحالی، امنیت و آرامش می کند که در آغوش مادر قرار دارد و ضربان قلب مادر را می شنود و بوی او را استشمام می کند. این تپشهای قلب مادر که به گوش کودک می رسد، همان تپشهایی است که در دوران جنینی در شکم مادر شنیده است و این بو، بویی است که روح محبت و لطف و وفا و رابطه نبوت، اطاعت و احترام را نسبت به مادر تقویت می کند. اینها عواملی هستند که نه تنها

موجب صحیح و سالم ماندن کودک و تقویت رابطه بین اعضای خانواده و اجتماع می‌شوند؛ بلکه موجب رشد روحی و عاطفی کودک نیز می‌باشند.

دوم: مهم ترین فواید شیر دادن طبیعی نسبت به مادر

۱. احساس سعادت و خوشبختی فراوان برای مادر؛ چراکه با این عمل، غریزه و عاطفه مادری اش اشباع شده است.
۲. مادر به راحتی و آسایش می‌رسد و مدت زمانی که برای شیر دادن کودک صرف می‌کند، در مقایسه با زمان و تلاش در تعداد شیر دادن مصنوعی کمتر است.

۳. سرعت در بازگشت دستگاههای بدن به حالت طبیعی قبل از حمل خصوصاً رحم و ملحقات آن بر اثر ترشح هورمون اکسی توسین (Oxytocin) از ناحیه پستان غده مخاطی که بر اثر عامل انعکاسی مکیدن مقدار ترشح آن افزایش می‌یابد.

۴. شیر دادن طبیعی در کاهش خونریزی بعد از ولادت (Post partum Bleeding) و به تبع آن بیماری کمبود خون مؤثر است.

۵. در شیر دادن طبیعی چون هورمون پرولاکتین (Prolactin) از ناحیه پیشین غده مخاطی ترشح می‌شود و از آنجاکه این هورمون مانند یک مانع حمل طبیعی عمل می‌کند، ترشح این هورمون در زمان شیر دادن از جانب مادر افزایش یافته و علاوه بر اینکه لجنی برای شیر مادر می‌باشد، مانعی نیز برای تخمدان محسوب می‌گردد که باعث به تعویق افتادن عادت ماهیانه برای مدت زمان مشخصی در مادرانی می‌شود که مدت زمان بیشتری به کودک شیر می‌دهند. همین امر باعث می‌شود که بین ولادت فاصله ایجاد شود که این امر هم برای مادر و هم برای شیرخوار مفید است.

۶. شیر دادن طبیعی در کاهش ابتلا به بیماریهای سرطان پستان و تخمدان مؤثر است؛ چرا که این امر اثبات گردیده است که دورانی که مادران، فرزندان خود را به خصوص در سنین ابتدایی شیر می‌دهند، در مقایسه با زمانی که فرزندان خود را شیر نمی‌دهند یا از دواج نکرده‌اند، کمتر به این دو بیماری (سرطان پستان و سرطان تخمدان) مبتلا می‌شوند.

سوم: فواید شیر دادن طبیعی نسبت به خانواده و اجتماع

شیر دادن طبیعی، هدیه‌ای الهی است که سرمایه عظیمی برای خانواده در آن به وفور یافت می‌شود و نیز ممکن است که از این سرمایه برای استفاده نمودن از شیرهای خشک که برای جامعه زیان‌آور

با مکیدن از شیر مادر ۵۰-۷۰ درصد از آهن موجود در شیر مادر جذب می‌شود، اما این مقدار در شیر گاو از ۱۰-۳۰ درصد تجاوز نمی‌کند. به این دلیل، کودکانی که از شیر مادر تغذیه می‌کنند، کمتر دچار کمبود خون می‌شوند

است، استفاده شود. کودک تا سن ۶ ماهگی به غذایی جز شیر مادر، نیاز ندارد و شیر دادن طبیعی در مقایسه با رضاعت مصنوعی، در کاهش ابتلاء به بیماریها و مرگ و میرهای کودکان مؤثر است. اهمیت اقتصادی و اجتماعی آن را در زمان کنونی که بعضی از کشورهای عربی و اسلامی تحریم غذایی و دارویی شده‌اند، بیشتر احساس می‌شود و علاوه بر آن سالیانه به ۲ میلیارد دلار پس‌انداز برای کشورهای جهان سوم نیاز داریم تا از آن در پروژه‌های سلامت، حفاظت، پیشگیری، تربیتی و حیاتی و ... استفاده کنیم.

مطالعات انجام گرفته شده در ایالت کارولینای شمالی در آمریکا در رابطه با هزینه‌های شیردادن مصنوعی یک کودک، بیانگر آن است که یک کودک، سالیانه به هزار دلار علاوه بر هزینه‌های معالجات پزشکی که مجموع آنها به ۱۴۰۰ دلار می‌رسد، نیاز دارد، اما کودکانی که از شیر مادر تغذیه می‌کنند، اولیاء خود را به دلیل چنین هزینه‌هایی به مشقت نمی‌اندازند.

بر این اساس، سازمان بهداشت و سلامت جهانی و نیز انجمنهای تخصصی پزشکی کودکان به تشویق و ترغیب شیر دادن طبیعی، حداقل به مدت ۶ ماه اول تولد کودک، تاکید می‌ورزند و بر این باورند که اگر این مدت، به ۲ سال افزایش یابد، قطعاً نتایج بهتری حاصل خواهد شد. همچنین در طی بررسیهای زیادی که به‌طور مستمر جریان دارد، هر روز به فواید بیشتری می‌رسند. این در حالی است که قرآن کریم و حدیث شریف نبوی(ص)، چهارده قرن پیش از این فواید و نتایج را به ما متذکر شده‌اند.

نتیجه اینکه به شیردادن طبیعی تنها باید در حالت استثنایی که در شرایط معینی بر مادر وارد می‌شود، توجه کرد، آن هم زیر نظر متخصصین امر، همان طوری که بیمار در حالت بیماری و کسالت به خوردن دارویی خاص روی می‌آورد.

اکنون بعد از این بخش مختصر از مقاله که در مورد فواید شیر دادن طبیعی از دیدگاه پزشکی بود، به بررسی آیات قرآن و سنت نبوی(ص) و اقوال صحابه و فقها در این باره می‌پردازیم

در زیر به طور مختصر به بیان آنچه در شریعت اسلامی در مورد شیر دادن طبیعی وجود دارد، می‌پردازیم:

اول: قرآن کریم

کلمات «الرضاعه» و «الفصال» و مشتقات آنها در قرآن کریم چهارده بار، در هفت سوره و هشت آیه، همچنانکه در جدول زیر آمده است، تکرار شده است.

ردیف	اسم سوره	عدد آیه	کلمه
۱	سوره بقره	۲۳۳	یرضعن / الرضاعه / فصلاً / تسترضعوا
۲	سوره نساء	۲۳	أرضعنکم / الرضاعه
۳	سوره حج	۲	مرضعه / أرضعت
۴	سوره قصص	۱۲ و ۷	ارضعیه / المراضع
۵	سوره لقمان	۱۴	و فصاله
۶	سوره احقاف	۱۵	و فصاله
۷	سوره طلاق	۶	ارضعن / فسترضع

دانشمندان علوم تغذیه به این نتیجه رسیده‌اند که مقدار پروتئین موجود در شیر مادر نسبت به رشد و نمو کودک حالت عکس دارد. بدین معنا که هنگامی که کودک کوچک است، مقدار آن زیاد و سپس به تدریج از این مقدار با رشد تدریجی کودک و نیز تغییر آن از یک روز به روز دیگر یا از یک لحظه نسبت به لحظه دیگر به تبع نیاز شیرخوار کاسته می‌شود و علاوه بر آن بعضی از پروتئینهای موجود در شیر گاو موجب بیماریهایی مانند: تنگی نفس، زکام، التهاب معده و روده‌ها می‌شود و نیز برای کودک حساسیت‌زاست

این آیات در رابطه با شیردادن و احکام آن دلیل روشنی بر اهمیت شیردادن طبیعی و حکمت الهی در ریشه‌دار بودن معانی انسانی و دلایل صحیح شرعی برای خدمت به جامعه بشری می‌باشد و نیز بزرگ‌ترین دلیل، این است که در مورد فواید و ثمرات شیردادن طبیعی به این آیات استدلال نماییم؛ چراکه در این آیات به تقدیر شرعی و بعد انسانی توجه شده است و غایت آن، نسل صحیح و سالم می‌باشد. اکنون به ذکر بعضی از این آیات می‌پردازیم:

۱. خداوند متعال می‌فرماید: «الوالدات یرضعن اولادهن حولین کاملین لمن اراد ان یتم الرضاعه؛ مادرانی که می‌خواهند فرزند خود را شیر تمام بدهند، باید دو سال کامل شیر بدهند.» (بقره، ۲۳۳)

۲. «و حمله و فصاله ثلاثون شهراً؛ سی ماه تمام مدت حمل و شیرخوارگی می‌باشد.» (احقاف، ۱۵)

۳. «و وصینا الإنسان بوالديه حملته أمه وهنا علی وهن و فصاله فی عامین أن أشکرلی و لوالدیک إلی المصیر؛ ما به هر انسانی سفارش کردیم که در حق پدر و مادر نیکی کن. خصوصاً مادر که بار حمل فرزند را برداشته است تا مدت دو سال که طفل را از شیر بازگیرد و هر روز رنج و ناتوانی اش افزوده شده است. بسیار نیکی کن و سخت شکر من که خالقم، آن گاه شکر پدر و مادر را بجای آور که بازگشت خلق به سوی من خواهد بود.» (لقمان، ۱۴)

۴. «و اوحینا إلی أم موسی أن أرضعیه؛ ما به مادر موسی وحی کردیم که طفلت را شیرده.» (قصص/ ۷)

دوم: احادیث شریف نبوی (ص)

هیچ شک و تردیدی در مورد احادیث شریف نبوی (ص) در خصوص فضیلت شیر دادن نیست. خصوصاً اینکه احکام آن در کتابهای احادیث صحاح آمده است. از جمله:

۱. رسول خدا (ص) فرموده‌اند: «یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب؛ هر چه که به وسیله نسب بر انسان حرام می‌شود، با شیرخوارگی نیز حرام می‌شود.» شیخان این حدیث را روایت کرده‌اند. این حدیث عیناً در منابع امامیه ذکر شده است که می‌فرماید: «یحرم من الرضاع ما یحرم من النسب» (۱)

۲. ام سلمه از پیامبر (ص) روایت می‌کند که فرمودند: «لا یحرم من الرضاع الا ما فتق الأمعاء فی الثدي و کان قبل الفطام» (صحیح ترمذی، ج ۱، ص ۷۲) «به وسیله شیرخوارگی حرام نمی‌شود مگر اینکه شیر از پستان وارد روده‌ها گردد، آن هم به شرطی که قبل از زمان شیر گرفتن کودک باشد.»

۳. امام صادق (ع) از پیامبر (ص) نقل می‌کنند که آن حضرت فرمودند: «لا رضاع بعد فطام» یعنی هیچ تغذیه‌ای به وسیله شیر صورت نگرفته است مگر اینکه قبل از زمان شیر گرفتن کودک باشد و در جای دیگر پیامبر (ص) به حضرت علی (ع) می‌فرمایند: «یا علی لا رضاع بعد فطام.» (۲)

۴. عبدالله بن مسعود از پیامبر اکرم (ص) روایت می‌کند که آن حضرت فرمودند: «لا رضاعه الا ما شد العظم و انبت اللحم.» (سنن ابی داوود، ۱۷۶۳) «زمانی شیرخوارگی اتفاق می‌افتد و به تبع آن حرمت حاصل می‌شود که استخوان محکم شود و گوشت بروید.»

۵. پیامبر اکرم (ص) در مورد شیردادن طبیعی به کودک فرموده‌اند: «... و جعل الله تعالی رزقه [ای الطفل] من ثدی أمه فی أحدهما شرابه و فی الآخر طعامه.» (الوسائل، ج ۱۵، ص ۱۷۶) «... خداوند تبارک و تعالی رزق کودک را در پستانهای مادرش قرار داده است. به این شکل که در یکی از آنها آب و در دیگری

طعام برای اوست.»

سوم: اقوال صحابه در مورد شیر دادن

از سخنان امیرالمؤمنین حضرت علی بن ابی‌طالب (کرم الله وجهه) است که فرموده‌اند: «ما من لبن رضع به الصبی اعظم برکة علیه من لبن أمه» (نهج البلاغه، ج ۵، ص ۱۲۱) «هیچ شیری به اندازه شیری که فرزند از شیر مادر استفاده می‌نماید، دارای خیر و برکت نیست.»

از آن حضرت (ع) نیز روایت شده است که فرموده‌اند: «تخیروا للرضاع کما تتخیروا للنکاح فأن الرضاع یغیر الطباع» (مستدرک، ج ۲، ص ۱۹۶) «همان گونه که برای ازدواج، کسی را انتخاب می‌کنید، برای شیردادن نیز کسی را انتخاب کنید؛ چرا که شیردادن، طبیعت انسان را تغییر می‌دهد.»

چهارم: سخن فقهاء در مورد حکم شرعی شیردادن کودک

فقهاء اسلامی بر این امر اتفاق نظر دارند که شیردادن طفل مادامی که نیاز داشته و در سن شیرخوارگی باشد، واجب است، اما در مورد اینکه بر چه کسی واجب است، اختلاف نظر دارند:

۱. شافعیه و حنابله بر این عقیده‌اند که استرضاع کودک بر پدر واجب است نه بر مادر و پدر نمی‌تواند مادر را به انجام این عمل مجبور کند. اعم از اینکه مادر شریف باشد یا خیر. مگر اینکه پدر غیر از او کسی را برای شیردادن پیدا نکند یا کودک پستان کسی غیر از او را نگیرد که در این دو حالت اخیر، شیردادن بچه بر مادر واجب می‌شود.

۲. حنفیه بر این عقیده‌اند که شیردادن کودک از لحاظ دینی بر مادر واجب است، اما از لحاظ قضایی یا دنیایی در صورت عدم استرضاع طفل، بازخواست نمی‌شود.

۳. مالکیه نیز معتقدند که اگر افرادی مثل مادر به بچه‌هایشان شیر می‌دهند، بر مادر واجب است که بدون گرفتن اجرت، کودک را شیر بدهد، اما اگر خانم‌های شریفی یا (مادران شریفی) مثل او به بچه‌هایشان شیر نمی‌دهند، بر او واجب نیست مگر اینکه مادر کسی را برای این کار تعیین کند و افرادی مثل آن پیدا نشوند. در این صورت نیز شیر دادن بر مادر واجب می‌شود.

۴. امامیه معتقدند که اگر پدر و فرزند، اموال و دارایی داشته باشند، بر مادر واجب نیست که فرزندش را چه با گرفتن هزینه و یا بدون دریافت آن شیر دهد، اما اگر آنها مالی نداشته باشند، مادر باید بدون دریافت هزینه‌ای، فرزندش را شیر بدهد یا اینکه یک زن شیرده دیگری را با هزینه خودش اجیر کند. (۳)

مطالعات انجام گرفته شده در ایالت کارولینای شمالی در آمریکا در رابطه با هزینه‌های شیردادن مصنوعی یک کودک، بیانگر آن است که یک کودک، سالیانه به هزار دلار علاوه بر هزینه‌های معالجات پزشکی که مجموع آنها به ۱۴۰۰ دلار می‌رسد، نیاز دارد، اما کودکانی که از شیر مادر تغذیه می‌کنند، اولیاء خود را به دلیل چنین هزینه‌هایی به مشقت نمی‌اندازند

محقق حلی نیز در کتاب شرایع بیان می‌دارند که شیر دادن کودک بر مادر واجب نیست. (۴)

الف: حق مادر در خصوص شیر دادن

خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «و الوالدات یرضعن أولادهن حولین کاملین لمن أراد ان یتیم الرضاعة؛ مادرانی که می‌خواهند فرزند خود را شیر تمام بدهند، باید دو سال کامل شیر بدهند.» (بقره، ۲۳۳)

جمه‌ور مفسران گفته‌اند که این دو سال، شامل هر فرزندی می‌شود. از ابن عباس چنین روایت شده است: این دو سال در مورد کودکی است که ۶ ماه در شکم مادر مانده است و اگر ۷ ماه در شکم مادر می‌بود، دورهٔ رضاعت او ۲۳ ماه می‌بود و نیز اگر این مدت به ۸ ماه افزایش پیدا می‌کرد، دورهٔ شیردادن او ۲۲ ماه و اگر ۹ ماه می‌بود، رضاعت او ۲۱ ماه می‌باشد. خداوند در این باره می‌فرماید: «و حمله و فصاله ثلاثون شهرا؛ مدت‌زمان حمل و از شیر گرفتن او ۳۰ ماه است.» (احقاف، ۱۵)

بدین ترتیب مدت حمل و مدت شیر دادن با هم جمع و یکی از دیگر کم می‌شود. (قرطبی، ج ۳، ص ۱۰۸)

همچنین اگر مادر تمایل داشت که به فرزندش شیر بدهد، باید به درخواست ایشان به عنوان حامی و سرپرست کودک جواب داد. جمه‌ور فقها بر این باورند که هیچ‌کس نمی‌تواند او را از این عمل منع کند. اعم از اینکه زن مطلقه باشد یا غیرمطلقه و استدلال آنان به این آیه است: «لاتضار والده بولدها؛ هیچ مادری به فرزندش ضرر نمی‌رساند» (بقره، ۲۳۳) و به دلیل شفقت و مهربانیهای مادر نسبت به فرزندش، شیر او نیز غالباً برای فرزند مطلوب‌تر است.

ب: حق مادر در مورد درخواست اجرت شیر دادن

شافعیه و حنابله عقیده دارند که مادر چه در حالت عصمت شوهرش باشد و چه نباشد، می‌تواند از پدر درخواست اجرت مثل شیردادن را بکند و استدلال آنان این آیه است: «فان أرضعن لكم فانهن اجورهن؛ اگر برای کودک شما شیر دادند اجرت و حق الزحمه آنها را بپردازید»

حنفیه نیز معتقد است که اگر مادر هنگام عصمت زوج و یا در عدهٔ او باشد، نمی‌تواند درخواست اجرت بکند، چون خداوند شیردادن را از لحاظ دینی بر او واجب کرده است و آیه مقید به ایجاب رزق بر پدر است.

خداوند می‌فرماید: «و علی المولود له رزقهن و کسوتهن بالمعروف؛ برعهدهٔ پدر است که خوراک و پوشاک مادر را در حد متعارف فراهم بکند» (بقره، ۲۳۳).

زمانی که زن در عصمت و عدهٔ اوست، ملزم به انجام آن می‌باشد بر خلاف زمانی که در عصمت و عدهٔ او

نباشد. که در این حالت اجرت وی همان تامين مايحتاج وی قرار می‌گیرد. اما اگر بیش از مقدار اجرت المثل را درخواست کند و پدر شخص دیگری را سراغ دارد که به صورت مجانی یا در حد اجرت‌المثل به بچه شیر می‌دهد، پدر می‌تواند فرزند را از او بگیرد؛ چرا که مادر با طلب بیش از مقدار اجرت المثل، حق خود را ساقط نموده است و داخل در عموم کلام خداوند قرار می‌گیرد که می‌فرماید: «و ان تعاسرتم فسترضع له اخري؛ اگر نسبت به هم سخت‌گرفتید (مادر صرف نظر بکند) تا دیگری را برای شیردادن اجیر کنید.» (طلاق، ۶)

اما مالکیه چنین معتقدند: اگر افرادی مثل مادر، بچه‌هایشان را شیر می‌دهند و در زمان عصمت پدر می‌باشند، مادر حق طلب اجرت شیردادن را ندارد؛ چرا که از دیدگاه شریعت، شیر دادن، بر او واجب است و اجرتی به واجب تعلق نمی‌گیرد، اما اگر زن شریفه‌ای مثل او به بچه‌اش شیر نمی‌دهد یا زن از پدر کودک، طلاق گرفته باشد و در این حالت به کودک شیر بدهد، می‌تواند درخواست اجرت بنماید. هرچند که متعذر باشد یا کسی را پیدا کند که به طور مجانی به او شیر بدهد. فقهای امامیه نیز بر این باورند که مادر، می‌تواند از مال فرزندش، اگر مال داشته باشد، درخواست اجرت بکند. اما اگر مالی نداشته باشد، از مال پدرش در صورتی که میسر باشد و زمانی که مادر، خواهان شیردادن به بچه‌اش می‌باشد، نسبت به دیگران در شیردادن فرزندش مقدم‌تر است به شرطی که این شیر دادن بدون دریافت اجرتی باشد یا اجرتی مساوی یا کمتر از دیگران طلب کند، اما اگر مقدار بیشتری درخواست نماید یا اینکه اجرتی طلب کند درحالی که زن دیگری وجود دارد و حاضر است به صورت مجانی شیر بدهد، پدر می‌تواند فرزند را از مادرش بگیرد و به زن دیگری بدهد.» (۵)

ج: محرم رضاعی، زمان و مقدار آن

در صحیح بخاری و مسلم آمده است که عایشه (رض) از پیامبر (ص) روایت کرده است که آن حضرت فرموده‌اند: «لاتحرم المصّة والمصّتان؛ نوشیدن یا خوردن یک یا دو جرعه ایجاد محرمیت نمی‌کند.»

ام فضل می‌گوید: پیامبر (ص) در خانه من بود، یک اعرابی نزد ایشان آمد و عرض کرد یا رسول الله، من یک زن دارم و زن دیگری را گرفتم، اما زن اول من اظهار می‌کند که این زن را یک یا دو بار شیر داده است.

پیامبر فرمودند: «لاتحرم الأملاجه و الأملاجتان؛ یک یا دو جرعه سبب محرمیت نمی‌شود.»

امام مسلم آن را روایت می‌کند و بیان می‌دارد که معنی «املاجه»، «المصّه» است. در روایت دیگری آمده است که می‌فرماید: «لاتحرم الرضعة أو الرضعتان أو

شافعیه و حنابله بر این عقیده‌اند که استرضاع کودک بر پدر واجب است نه بر مادر و پدر نمی‌تواند مادر را به انجام این عمل مجبور کند. اعم از اینکه مادر شریف باشد یا خیر. مگر اینکه پدر غیر از کسی را برای شیردادن پیدا نکند یا کودک پستان کسی غیر از او را نگیرد که در این دو حالت اخیر، شیردادن بچه بر مادر واجب می‌شود

المصّة أو المصّتان.»

اینکه متوالی و پشت سر هم باشد و نهایت اینکه از پستان بنوشد. این شیردادن و شیر خوردن در دو سال اول تولد اتفاق افتاده باشد. (۷)

أم سلمه از رسول خدا (ص) نقل می‌کند که پیامبر (ص) فرمودند: «لا یحرم من الرضاع الا ما فتق الأمعاء فی الثدي و کان قبل الفطام؛ به وسیله شیرخوارگی حرام نمی‌شوند مگر اینکه شیر از پستان وارد روده‌ها گردد، آن هم به شرطی که قبل از زمان شیر گرفتن کودک باشد.» این حدیث را ترمذی تصحیح و روایت کرده است. همچنین البانی نیز آن را در ارواء الغلیل، ج ۲، ص ۲۲۱ تصحیح نموده است. و عبارت «فتق الأمعاء» در حدیث، کنایه از مقدار شیر است، مقداری که منتشر شود یا اینکه روده‌های خالی کودکی را که به آن نیاز دارد را پر کند و فقهاء در مورد حکم این عبارت «کان قبل الفطام» اختلاف نظر دارند و سیره بسیاری از سلف بر این است که مقتضای آن، زمان از شیر گرفتن کودک است نه بعد از آن که آن زمان، دو سال می‌باشد. بنابراین، بر اساس نظر آنها اگر این مقدار در این دو سال خورده شود، ایجاد حرمت می‌کند و از این لحاظ که کودک در خلال این دو سال، شیر خوردن را ترک کرده باشد یا نه، تفاوتی ندارد. عده‌ای هم بر این باورند که از ظاهر حدیث استنباط می‌شود که تحریم با حقیقت فطام (از شیر گرفتن) کودک تمام می‌شود. بنابراین، اگر کودک بعد از یک سال از شیر گرفته شود و شیری که بعد از این یک سال داده می‌شود، هیچ تأثیری در حرمت ندارد. (زاد المعاد، ابن قیم، ج ۵، ص ۵۷۷)

ابن عباس (رض) از پیامبر (ص) روایت می‌کند که آن حضرت فرمودند: «لا رضاع الا ما کان فی الحولین؛ رضاعی صورت نگرفته است مگر اینکه در دو سال اول عمر کودک باشد.» این حدیث را دارقطنی روایت کرده و ابن قیم اسناد آن را در زاد المعاد، ج ۵، ص ۵۵۴ تصحیح نموده است.

شروط انتشار حرمت به وسیله شیرخوارگی عبارتند از: ۱. این شیر باید از طریق نکاح شرعی حاصل شده باشد. ۲. کمیت و مقدار آن که سبب حرمت می‌شود «هو ما انبت اللحم و شد العظم» یعنی کودک به مقداری شیر بنوشد که به وسیله آن گوشت برآید و استخوانهایش محکم شود، اما در مورد مقدار و کمیت شیر دادن بین فقهای امامیه اختلاف وجود دارد به این بیان که عده‌ای مثل شیخ مفید، سلا رو ابن براج، ابوصلاح و ابن حمزه برای باورند که اگر کودک ۱۰ بار متوالی شیر بخورد، ایجاد حرمت می‌کند. در حالی که شیخ در کتاب «النهایه» و «المبسوط» بیان می‌کنند که کمتر از ۱۵ بار متوالی سبب حرمت نمی‌شود. (۶)

اما قول صحیح این است که با ۱۰ بار حرمت ایجاد نمی‌شود؛ بلکه باید به ۱۵ بار برسد یا اینکه یک شبانه‌روز از شیر او بخورد. مشروط به اینکه این شیر خوردن کامل باشد یعنی یک زن به تنهایی به او شیر بدهد؛ دیگر

خداوند معیار و الگوی ارزیابی میزان پیشرفت افراد در فراگیری و اجرای تعالیم الهی را در میزان حساسیت آنان نسبت به صیانت از مصالح مردم و هر چیزی می‌داند که حیات و سعادت ایشان بر آن استوار است

د: محرم رضاعی: حکمت سبب تحریم رضاعی

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «حرمت علیکم أمهاتکم و بناتکم و أخواتکم و عماتکم و خالاتکم و بنات الأخ و بنات الأخت و أمهاتکم اللاتی أرضعنکم و أخواتکم من الرضاعة و أمهات نسائکم و ربائکم اللاتی فی حجورکم من نسائکم اللاتی دخلتم بهن فإن لم تکنوا دخلتم بهن فلا جناح علیکم و حلائل ایناتکم الذین من أصلابکم و إن تجمّعوا بین الأختین إلا ما قد سلف إن الله کان غفوراً رحیماً؛ حرام شد بر شما

فقه‌های امامیه بر این باورند که مادر، می‌تواند از مال فرزندش، اگر مال داشته باشد، درخواست اجرت بکند. اما اگر مالی نداشته باشد، از مال پدرش در صورتی که میسر باشد و زمانی که مادر، خواهان شیردادن به بچه‌اش می‌باشد، نسبت به دیگران در شیردادن فرزندش مقدم‌تر است به شرطی که این شیر دادن بدون دریافت اجرتی باشد یا اجرتی مساوی یا کمتر از دیگران طلب کند، اما اگر مقدار بیشتری درخواست نماید یا اینکه اجرتی طلب کند در حالی که زن دیگری وجود دارد و حاضر است به صورت مجانی شیر بدهد، پدر می‌تواند فرزند را از مادرش بگیرد و به زن دیگری بدهد

ازدواج با مادر و دختر و خواهر و عمه و خاله و دختر برادر و دختر خواهر و مادران رضاعی و خواهران رضاعی و مادر زن و دختران زن که در دامان شما تربیت شده‌اند اگر با زن مباشرت کرده باشید؛ پس اگر دخول با زن نکرده، طلاق دهید باکی نیست که با دخترش ازدواج کنید و نیز حرام شد فرزندان صلبی و نیز حرام شد جمع میان دو خواهر (در یک وقت هر دو را به زنی بگیری) مگر آنکه پیش از نزول این حکم (در عصر جاهلیت) کرده‌اند که خداوند از آن درگذشت؛ زیرا خداوند در حق بندگان، بخشنده و مهربان است. (نساء، ۲۳)

عایشه (رض) از پیامبر اکرم (ص) چنین روایت می‌نماید: «ان الرضاعة تحرم ما تحرم الولادة؛ آنچه به وسیله ولادت حرام می‌شود، به وسیله شیردادن نیز حرام می‌شود.» این حدیث را امام بخاری و امام مسلم هر دو روایت کرده‌اند.

پیامبر اکرم (ص) در مورد اختیار کردن زن شیرده فرموده‌اند: «لا تسترضعوا الحمقاء الذی و لا العمشاء فان اللبن یعدی؛ زن دیوانه و کور را برای شیر دادن اختیار نکنید؛ چرا که شیر سرایت می‌کند.» محقق حلی نیز در شرایع، بیان می‌دارند که مستحب است پدر برای کودک شیرخوار، زن شیردهی را که عاقل، مسلمان، عقیقه و وضیئه است، اختیار نمایند. (۸)

راغب (ره) می‌گوید: آخ یا برادر کسی است که با دیگری از در ولادت از طرفین (والدین) یا از جانب یکی از آنها و یا از طریق رضاع مشترک باشند (مشارکت داشته باشند) و در مشارکتهایی دیگر، مثل مشارکت در قبیله، دین، صفت، معامله، مهربانی و دیگر چیزهایی که با همدیگر تناسب دارند کاربرد دارد.

بنابراین، باید به بررسی صفات برادر رضاعی بپردازیم؛ او با ۵ وعده سیر شدن از شیر زنی در مدت کمتر از یک یا دو روز بیگانه را نزدیک می‌کند. البته این مقدار و چگونگی آن در مذاهب مختلف متفاوت می‌باشد

و در مقدار و نحوه آن با هم اختلاف دارند و آنچه به وسیله نسب بر انسان حرام می‌شود، به وسیله شیردادن (شیرخوردن) نیز حرام می‌شود، چرا که پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «یحرم من الرضاعة ما یحرم من النسب» و حال اینکه اگر خیلی دقیق به آثار علمی توجه کنیم پی می‌بریم که «رضعات» مفعولی ندارند. بنابراین باید مفعول عجیبی داشته باشد.

این حدیث چنانکه در صفحات قبل آمده، دقیقاً در کتاب جامع الأحادیث شیعه آمده است.

احتمالات پزشکی در سبب تحریم به وسیله رضاع و یک دیدگاه در پزشکی ژنتیک

از اموری که در پزشکی به اثبات رسیده، این است که تمام دستگاه‌های حیاتی موجود در جسم انسان یا حداقل بعضی از آنها به طور کامل در زمان ولادت طفل، نابالغ و ناقص هستند که به تدریج و در طول ماهها و سالها به تکامل می‌رسند، به عنوان مثال به ذکر چهار نمونه می‌پردازیم:

۱. دستگاه عصبی مرکزی و فعالیتهای عقلی و بعضی از فعالیتهای عصبی به تدریج و در طول ماهها و یا سالها به تکامل می‌رسند.

۲. سیستم دفاعی بدن؛ زیرا فعالیت این سیستم در زمان تولد با فعالیت آن در زمان بزرگسالی تفاوت زیادی دارد.

۳. دستگاه گوارشی و رشد تدریجی آن در توانایی هضم غذا و قدرت کودک بر اعتماد غذایی طبیعی در بزرگسالی.

۴. دستگاه تناسلی و به تأخیر انداختن رشد آن تا سن بلوغ.

بر این اساس چنین استنباط می‌گردد که شخص بیگانه به وسیله رضاع یا شیر خوردن فامیل محسوب می‌شود، به طوری که آنچه به وسیله نسب بر او حرام می‌شود،

ادوار اصول فقه

مؤلف: ابوالقاسم گرجی

ناشر: میزان

تعداد صفحات: ۲۸۸

قیمت: ۳۵۰۰۰ ریال

این اثر با بررسی اجمالی توصیف علم اصول، موضوع و مسائل آن و همچنین فایده مقایسه آن با سایر علوم، در طی هفت مقاله به بررسی تفصیلی ادوار اصول فقه پرداخته است.

مقاله اول تحت عنوان، «نگاهی به تحول علم اصول و مقام آن در میان علوم دیگر» به بحث تحولات علم اصول می‌پردازد و چون توجه به آثار ارزشمند علمای شیعه در تبیین این تحولات حائز اهمیت است؛ لذا در هر دو دوره به ذکر تعدادی از آثار آن دوره نیز پرداخته شده است. در هر حال، پیدایش علم اصول و مقام آن در میان علوم دیگر و سپس تحول علم اصول در طول تاریخ شامل ادوار تأسیس، تصنیف، اختلاط علم اصول با مسائل سایر علوم، کمال و استقلال مجلل، رکود استنباط و توقف علم اصول شیعه امامیه، نهضت مجدد و بالاخره دوره جدید علم اصول همه را شامل می‌شود؛ لذا همه این ادوار مورد بحث قرار گرفته است.

کتابخانه علمی

به وسیلهٔ رضاع نیز بر او حرام می‌شود! اگر فرض کنیم که دستگاه وراثتی و ژنتیکی در کودک شیرخوار هنوز کامل نشده است، طبیعی است که در این مدت امکان نفوذ و تأثیر در آن وجود دارد که این نفوذ و تأثیر یا با ظاهر شدن بعضی از عوامل تشکیل‌دهنده یا با مخفی شدن بعضی از آنهاست و یا با اضافه کردن عواملی که اصلاً وجود ندارد و نیز مسأله تأثیرپذیری دستگاه وراثت به خصوص بعد از تجربه‌های علمی جدیدی که در علم ژنتیک و شکل‌هندسی آنها صورت گرفته است، امری بعید به نظر نمی‌رسد.

این احتمال نیز وجود دارد که در شیر زن شیرده بعضی از مواد بیگانه وجود داشته باشند که در دستگاه ژنتیک کودک نفوذ کرده و در آن تأثیر بگذارند، اما در مقابل آن شیر مادر، دارای انواع پروتئین‌های فعالی است که در زمان عدم تکامل دستگاه گوارشی کودک کمک می‌کند تا مواد مورد نیاز بدن به خون و سایر دستگاه‌های بدن برسد.

با فرض صحت نظریهٔ تأثیر وراثتی، آیا نباید خوف داشت که در جاهای خفیف و حساس کودک چیزی ایجاد شود یا اینکه چیزی با آن آمیخته شود که در طفل شیرخوار اثر ظاهری نداشته باشد. مثلاً اگر شخصی با خواهر رضاعی‌اش ازدواج کند، آثار سوء آن در فرزندانش ظاهر می‌شود، همانطور که در ازدواج با محارم نسبی ظاهر می‌شود.

محرم رضاعی: علاج و درمان

خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «حرمت علیکم أمهاتکم ... إن الله کان عفوراً رحیماً» (نساء، ۳۳) و پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «یحرم من الرضاعه ما یحرم من النسب». این نصوص شرعی عرصهٔ وسیعی، جهت مباحث و مطالعات پزشکی جدید به صورت تطبیقی و در نهایت

اهمیت و فایدهٔ استفاده از شیردادن طبیعی از غیر مادران در زمان مورد نیاز یا در هنگام نیاز می‌گشاید، به گونه‌ای که خداوند عزوجل آن را مباح کرده است و می‌فرماید: «اگر می‌خواهید فرزندانان را شیر دهید، هیچ حرجی بر شما نیست» و در جای دیگر می‌فرماید: «اگر پدر و مادر بر هم سخت گرفتند، پدر می‌تواند یک زن شیرده دیگر را انتخاب نماید.»

در زیر برخی از تطبیقات مهم و مفید این نظریه را ذکر می‌کنیم:

الف: در زمان پیوند اعضاء

در پیوند کلیه، بهتر آن است که کسی که کلیه خود را به دیگری می‌دهد، از فامیلهای نسبی درجه اول مثل برادر یا خواهر باشند و در حالت تعذر، اگر اینها نبوندند قبل از تقاضا از بیگانه بهتر است؛ اگر در صورت داشتن برادران یا خواهران رضاعی از آنها درخواست نماید، دلیل آن، این است که عوامل وراثتی و ژنتیکی در برادران و خواهران رضاعی با دستگاه ایمنی و ژنهای برادران و خواهران نسبی شباهت دارند. هر اندازه که این شباهت و تطابق بیشتر باشد، درصد موفقیت پیوند اعضاء نیز بیشتر خواهد بود و بدن بیمار نیز این کلیه را بهتر قبول می‌کند.

ب: در درمان بیماری‌های ارثی

بر اساس تحقیقات دقیق و کاملی که دانشمندان پزشکی بر روی جنین در شکم مادر انجام داده‌اند، به این نتیجه رسیده‌اند که بالغ بر سه هزار بیماری ارثی وجود دارد که از طریق والدین یا یکی از آنها به فرزندان منتقل می‌شود.

تشخیص چنین حالتی، این است که در خلال شیر خوردن از غیر مادرش که سالم است کودک، دارای بنیه‌ای سالم و خالی از بیماری‌های ارثی می‌شود و اگر صفات بیماری‌زای ارثی مادرش را به آن ملحق نماییم

این احتمال وجود دارد که در شیر زن شیرده بعضی از مواد بیگانه وجود داشته باشند که در دستگاه ژنتیک کودک نفوذ کرده و در آن تأثیر بگذارند، اما در مقابل آن شیر مادر، دارای انواع پروتئین‌های فعالی است که در زمان عدم تکامل دستگاه گوارشی کودک کمک می‌کند تا مواد مورد نیاز بدن به خون و سایر دستگاه‌های بدن برسد

مقالهٔ دوم به بررسی آراء سید مرتضی متولد ۳۵۵ ه.ق اختصاص دارد، ایشان شخصیتی ممتاز، فقیه، متکلم، اصولی، مفسر، ادیب و یگانه عصر خویش بوده است. وی از شاگردان برجسته شیخ مفید بوده و به همراه برادرش سید رضی، سالها در محضر آن استاد جلیل‌القدر تلمذ نموده است. شخصیت‌های برجسته علمی همچون: شیخ طوسی، سلار، ابن براج از شاگردان سید مرتضی بوده‌اند. سید مرتضی که به «علم‌الهدی» نیز شهرت دارد، ۸۰ کتاب تألیف نموده و در ۸۰ قریه مالک بوده و ۸۰ سال زندگی کرده است، لذا او را ذوالثمانین و یا ثمانینین لقب داده‌اند. الانتصار در فقه، الناصریات در فقه و کلام، الشافی فی الامه، انفاذ البشر من الجبر و القدر، المحکم و المتشابه، تنزیه الانبیاء، اصول الاعتقادیه، الفصول المختاره، و... از آثار مهم ایشان است.

مهم‌ترین اثر اصولی سید مرتضی، کتاب «الذریعه الی اصول الشریعه» است. سید مرتضی را باید آغازگر روش نوین در نگارش اصول فقه و نویسندهٔ اولین کتاب کامل در این علم دانست. در این مقاله، اهم آرای سید مرتضی در تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

شیخ طوسی، با بهره‌گیری از محضر سید مرتضی دومین اثر مبسوط و کامل امامیه را در علم اصول فقه تحت عنوان «عدهٔ الاصول» به رشته تحریر در آورد.

مقالهٔ سوم این کتاب، به بررسی و معرفی این کتاب (عدهٔ الاصول) اختصاص دارد. شیخ طوسی متولد ۳۸۵ ه.ق،

و فرض کنیم که در زمان تأثیرپذیری دستگاه ایمنی وراثتی شیرخوار، شیر زن مرضعه غیر مادر که سالم می‌باشد، در تمام بدن منتشر شده است یا بر صفات بیماریزای ارثی مادرش غلبه می‌کند که این درست مطابق کلام خداوند می‌باشد که می‌فرماید: «و این تعاستم فسترضع له آخری»

مفسران در مورد تفسیر این آیه می‌گویند:

۱. این آیه خطاب به زن و شوهرهایی است که به سبب وقوع اختلاف در مورد اجرت شیردادن، اینکه زوج از پرداخت اجرت مورد مطالبه مادر خودداری نماید و در مقابل، مادر نیز جز به اخذ اجرت به کودک شیر نمی‌دهد، طلاق و جدایی اتفاق افتاده است بنابراین، آیه می‌فرماید: «فسترضع له آخری» یعنی یک زن شیرده دیگری را اجیر کن تا به بچه شیر بدهد.

۲. در تفسیر الجامع القرآن قرطبی در مورد این آیه چنین آمده است: «اگر زن و شوهر از یکدیگر رنجیده و مرافعه به راه انداختند، بر پدر واجب است که زن دیگری را اجیر کند تا بچه او را شیر دهد. این یک جمله خبری است، اما در معنای امر می‌باشد یعنی «او را شیر بدهد.» مراد از لفظ «تعاسر» فقط معنای لغوی و لفظی آن نیست؛ بلکه عموم معنی مورد نظر می‌باشد و هر مشکلی در روابط زن و مرد (زندگی مشترک) یک عسره است. اگر یک بیماری ارثی در والدین یا یکی از آنها وجود داشته باشد و این بیماری به فرزندان منتقل شود، این هم به نوعی عسره است. این مطلب اشاره دقیق پزشکی از جانب کتاب خداست که ما را به بحث و بررسی راههای عملی و نظری سالم جهت مداوا به جای روشهای پیچیده و پرهزینه که نتایج آن نیز مورد اعتماد نیست، مثل انتقال ژن‌ها و پیوند نخاع استخوانی، رجوع کنیم. این آیه شریفه هرچند در مورد اختلاف میان زوجین بعد از طلاق در امر شیر دادن نازل شده است ولی

احتمال معنای مذکور را نیز دارد، همانطوری که فقهاء و مفسران گفته‌اند که احکام فقهی بر عمومیت لفظ در تطبیق و قیاس هم دلالت دارند نه فقط در موردی که به خاطر آن نازل شده‌اند.

قریشیان دارای فطرت سلیم و پاکی بودند و از طریق اختیار کردن زنان شیرده سالم به این صفات حمیده رسیده بودند که بارزترین نمونه آن شیردادن حلیمه سعديه به حضرت رسول(ص) بود، جایی که از آن حضرت در مورد سر فصاحت و شیوایی سخن از او سؤال شد، در پاسخ فرمود: «من از همه شما به عربی مسلط تر هستم؛ زیرا قریشی هستم و زبانم زبان بنی سعد بن بکر می‌باشد.» (۹)

بدین ترتیب حضرت رسول(ص) فصاحت در سخن گفتن و صفات حمیده دیگری را از طریق ارث و ارضاع کسب کرده بودند؛ چراکه قبیله بنی سعد که پیامبر(ص) از شیر آنها تغذیه شده بود، از مشهورترین قبایل عرب در فصاحت و بلاغت کلام بودند.

بر این اساس، قرآن کریم به شیردادن طبیعی از جانب مادر یا غیر او تشویق کرده است و بیان می‌دارد که اگر شیر مادر به هر دلیلی جهت تغذیه کودک ناکافی باشد، زن شیرده دیگری که از لحاظ جسمی و روحی سالم است، انتخاب کنید تا به وسیله انتقال این صفات پاک و سالم و غلبه آنها بر صفات ارثی بیمار، در صورت وجود آن، در هنگام تشخیص بیماری ارثی موجود رشد بکند.

پی‌نوشتها:

۱. جامع احادیث الشیعه، حاج شیخ اسماعیل المعزی الملایری، ج ۲۵، صص ۵۱۰ و ۵۱۱.
۲. همان، ج ۲۵، صص ۵۲۸ و ۵۲۶.
۳. موسوعه فقه الشیعه، جمعی از علماء، ج ۳، ص ۴۱۵.
۴. شرایع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، محقق

که از شاگردان برجسته شیخ مفید و سید مرتضی است، مؤسس طریقه اجتهاد مطلق و ملقب به «شیخ مطلق» و شیخ الطائفه، از اکابر و اعظام محدثان و فقیهان امامیه محسوب می‌شود. او در کتاب مهم خود تهذیب الاحکام که یکی از کتب اربعه مورد اعتماد شیعه امامیه است، حدود ۱۳ هزار حدیث و در کتاب مهم دیگرش، «لاستبصار فیما اختلاف بین اخبار» ۵۵۱۱ حدیث از پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین گردآوری کرده است. وی دارای کتب بسیار مهمی در فقه، از جمله کتاب الخلاف در مجرد فقه تطبیقی، نهاییه در فقه و فتوا و المبسوط در فقه استدلالی می‌باشد. کتب تمهید الاصول در علم کلام و تبیان در علم تفسیر از آثار مهم ایشان می‌باشند.

پس از شیخ طوسی، اهمیت علم اصول در فقه امامیه روز به روز رو به فزونی نهاد و دهها کتاب در این علم به وسیله اعظام و اکابر علمای امامیه به رشته تحریر درآمد. که در مقاله اول به تجزیه و تحلیل این دوره ها، پرداخته شد.

دوره جدید علم اصول به وسیله مرحوم وحید بهبهانی آغاز و با کتاب فرائد الاصول شیخ مرتضی انصاری (متوفی ۱۲۸۱ ه ق) و کفایة الاصول آخوند مولى محمد کاظم خراسانی (متوفی ۱۳۲۹ ه ق) به اوج خود رسید.

حلی، ص ۵۶۶ - سلسله الینابیع الفقہیہ (بخش نکاح)، ج اول، ۱۹۹۳، ص ۴۶۱.

۵. موسوعه فقه الشیعه، جمعی از علماء، ج ۳، ص ۴۱۵ - شرایع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، محقق حلی، ص ۵۶۶.

۶. مختلف الشیعه فی احکام الشریعه، علامه حلی حسن بن یوسف بن مطهر، ج ۷، ص ۲۹.

۷. شرایع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ص ۵۰۸ - سلسله الینابیع الفقہیہ (بخش نکاح)، ج اول، ۱۹۹۳، ص ۴۴۵ و ۴۴۶.

۸. شرایع، چاپ چهارم، ص ۵۱۰.

۹. سیوطی، جامع الصغیر، حدیث صحیح ۲۶۹۶، ص ۴۱۳، دارالفکر، ج ۱، ط ۱، بیروت، ۱۹۸۱ م.

فهرست منابع تألیف:

۱. قرآن کریم.

۲. کتب الأحادیث الصحاح و السنن، برنامج الحدیث النبوی (قرص لیزری مومج).

۳. الجامع لأحكام القرآن، قرطبی، دارالکتب العلمیه، بیروت، ۱۹۸۸.

۴. الموسوعه الفقہیہ، وزارة الأوقاف و الشؤون الإسلامیة فی الكويت، الطبعة الأولى، ۱۴۱۰ هـ. ق، ۱۹۹۰ م - مطبعة الموسوعه الفقہیة، ج ۲۲، صص ۲۳۸-۲۵۶، فصل (مادة الرضاعة).

۵. انحسار الرضاعة خسارة مناعیة، د. محمد علی البار، مجلة الإعجاز العلمی، العدد العاشر، رجب، ۱۴۲۲، صص ۲۲-۲۵، هیئة الإعجاز العلمی فی القرآن و السنة، مكة المكرمة.

۶. الرضاعة الطبیعیة فی القرآن الکریم و السنة النبویة، دکتور حسین محبس الحصناوی، مجلة الطفولة و الامومة العدد الثاني، كانون الأول ۲۰۰۲، ص ۲، دائرة صحة كربلاء، مستشفى الهندیة العام.

۷. الرضاعة الطبیعیة فی الإسلام، دکتور إحسان دوغره مجی، مجلة الطب الإسلامی، عدد الثاني، الأبحاث و الأعمال المؤتمر العالمی الثاني عن الطب الإسلامی، کویت ۲۸ ایلول،

۱۲ اکتوبر ۱۹۸۴، صص ۴۱۱ و ۴۲۲.

۸. حلب الأتسان و خلاط الرضع، تعریب الدکتور عبدالخالق قادر خورتیه، وزارة التعليم العالی و البحث العلمی، جامعة صلاح الدین، مطابع التعليم العالی فی الموصل، ۱۹۸۹.

۹. دور بعض مكونات حلب الأم فی مقاومة الأطفال للأصابات الجرثومیة، رسالة ماجیستیر، ضحی جاسم الصوفی، جامعة الموصل، كلية العلوم، ۱۹۹۷.

۱۰. صناعة الجوع، فرانسیس مورلاب و جوزیف کولنز، ترجمة احمد حسان، سلسله کتاب عالم المعرفة، مطابع الرسالة، کویت، ۱۹۸۳.

۱۱. الطب فی القرآن، فوائد الرضاعة الطبیعیة، دکتور محمد جمیل الحبال و دکتور ومیض العمری، دارالنفاثس، بیروت ۱۹۹۷، صص ۸۷-۹۲.

۱۲. ملف الرضاعة الطبیعیة، مجلة آفاق طبیة، السنة الثالثة، عدد، كانون الثاني، ۲۰۰۲، دائرة صحة نبوی، وزارة الصحة.

فهرست منابع ترجمه و تحقیق

۱. قرآن کریم.

۲. کتب احادیث صحاح و سنن.

۳. فرهنگ بزرگ جامع نوین ترجمه المنجد.

۴. فرهنگ معاصر هزاره، انگلیسی - فارسی.

۵. سلسله الینابیع الفقہیہ (بخش نکاح)، مؤسسه فقه الشیعه، چاپ اول، بیروت - لبنان، ۱۴۱۳ هـ. ق، ۱۹۹۳ م.

۶. شرایع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، محقق حلی، انتشارات استقلال، چاپ چهارم، ۱۴۱۵، ۱۳۷۳.

۷. مختلف الشیعه فی احکام الشریعه، حسن بن یوسف بن مطهر (علامه حلی)، ج ۷، مؤسسه بوستان کتاب قم، چاپ سوم، ۱۳۸۱ هـ. ش.

۸. موسوعه فقه الشیعه، جمعی از علماء، ج ۳، ص ۴۱۵.

۹. ترجمه مباحث حقوقی شرح لمعة (الروضه البهیة فی شرح اللعة دمشقیة)، شهید ثانی، دکتور اسدالله لطفی، انتشارات مجد، چاپ چهارم، سال ۱۳۸۵، صص ۳۹۲-۳۹۶.

۱۰. جامع احادیث الشیعه، حاج شیخ اسماعیل معزی ملایری، ج ۲۵، مؤسسه واصف قم، ۱۳۷۹ هـ. ش.

اکنون این دو کتاب به عنوان دو کتاب بسیار مهم درسی اصول فقه در تدریس سطوح عالی علم اصول حوزه های علمی جهان تشیع به حساب می آیند.

در مقاله چهارم به بررسی نقش و جایگاه شیخ مرتضی انصاری در علم اصول و بررسی چند مسأله اصولی از دیدگاه شیخ، پرداخته شده است. شیخ مرتضی انصاری (ره) هر چند آغازگر دوره جدید علم اصول محسوب نمی شود، ولی باید به دلیل غنای مطالب مطرح شده توسط معظم له، آن جناب را پیشوای عالی ترین مرحله از مراحل پیشرفت علم اصول دانست؛ بلکه نه تنها در علم اصول، کتاب مکاسب او در فقه معاملات و فرائد الاصول معروف به رسائل در علم اصول از مهم ترین کتب درسی حوزه های علمی امامیه محسوب می شوند. در این اثر ضمن آشنایی با ادوار مختلف علم اصول مناسب دیده شده است به رابطه علم اصول با برخی از علوم دیگر و نیز به اهم موارد اختلاف شیعه و اهل سنت در اصول فقه اشاره شود، از این رو در مقاله پنجم به رابطه علم اصول با علوم قرآنی و در مقاله ششم به تأثیر علم منطق در علم اصول و بالاخره در مقاله هفتم به اهم موارد اختلاف بین شیعه امامیه و اهل سنت در اصول فقه پرداخته شده است.

